

म. ग्रं. सं. वाचनालय, ठाणे
विषय वा.वा.
दा.क्र. ३६९

वा.वा.
नों.क्र. ३६३ ३६९

॥ श्री ॥

गणपतीची कथा

अं. शं. अग्निहोत्री

एक रुपया
दा. क्र. ३६९
विषय वा.वा.

BVBF 400361

BVBK-0400361

व
ग्रंथविक्रेते

श्रीराम प्रकाशन

शनिवार पेठ,
पुणे ४११ ०३०.

॥ श्रीगणपतिस्तोत्रम् ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

॥ नारद उवाच ॥

प्रणम्य शिरसा देवं गौरीपुत्रं विनायकम् ॥
भक्तावासं स्मरेत् नित्यं आयुष्कामार्थं सिद्धये ॥१॥
प्रथमं वक्रतुंडं च एकदंतं द्वितीयकम् ॥
तृतीयं कृष्णपिगाक्षं गजवक्त्रं चतुर्थकम् ॥२॥
लंबोदरं पंचमं च षष्ठं विकटमेव च ॥
सप्तमं विघ्नराजेंद्रं धूम्रवर्णं तथाष्टमम् ॥३॥
नवमं भालचंद्रं च दशमं तु विनायकम् ॥
एकादशं गणपतिं द्वादशं तु गजाननम् ॥४॥
द्वादशैतानि नामानि त्रिसंध्यं यः पठेन्नरः ॥
न च विघ्नभयं तस्य सर्वसिद्धिकरं प्रभो ॥५॥
विद्यार्थी लभते विद्यां धनार्थी लभते धनम् ॥
पुत्रार्थी लभते पुत्रान्मोक्षार्थी लभते गतिम् ॥६॥
जपेद्गणपतिस्तोत्रं षडभिर्मासैः फलं लभेत् ॥
संवत्सरेण सिद्धिं च लभते नात्र संशयः ॥७॥
अष्टभ्यो ब्राह्मणेभ्यश्च लिखित्वा यः समर्पयेत् ॥
तस्य विद्या भवेत्सर्वा गणेशस्य प्रसादतः ॥
॥ इति श्रीनारदपुराणे संकष्टनाशनं नाम
श्रीगणपतिस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

सर्वाधिकार प्रकाशकाधीन

प्रकाशक :

सौ. शैलजा म. भावे

२१६, शनिवार पेठ,

पुणे ३०.

मुद्रक :

सौ. आशा प्र. बापट

स्मिता मुद्रणालय,

१२९८, शुक्रवार पेठ, पुणे २.

BVBK-0400361

आपण दरवर्षी भाद्रपद शुद्ध चतुर्थीला, 'गणपती बाप्पा मोरया!' असा जयजयकार करीत गणपतीची मूर्ती वाजतगाजत घरी आणतो. दहा दिवस पूजा-आरती-प्रसादासह उत्सव करतो. अनंत चतुर्दशीला, 'पुढच्या वर्षी लौकर या!' असे म्हणून ती मूर्ती वाजतगाजतच तलाव, नदी किंवा समुद्र अशा ठिकाणी नेतो आणि तिचे विसर्जन करतो. आपल्या देवघरातील पंचायतनांत गणपती असतोच.

गणपतीच्या जन्माची गोष्ट तुम्हाला माहीत असेलच.

गणपतीची कथा

: १ :

एकदा पार्वतीने आपल्या अंगाच्या मळापासून एक मूर्ती बनविली, तिच्यामध्ये प्राण घातला आणि तिला स्नान-गृहाबाहेर ठेवून बजावले, 'कुणालाही आत सोडू नकोस.' तेवढ्यात शंकर आले. पार्वतीच्या त्या पहारेकऱ्याने त्यांना उडविले. शंकराला भयंकर राग आला आणि त्यांनी एकदम आपल्या त्रिशूळाने त्याचे मस्तकच उडविले. पार्वती बाहेर आली आणि रडत म्हणू लागली, 'तो माझा मुलगा आहे ! त्याला पुन्हा जिवंत करा !' पण त्रिशूळाने उडविलेले मस्तक कुठेच सापडेना. म्हणून शंकरांनी एका मेलेल्या हत्तीचे तोंड त्या मूर्तीला लावून पुनः जिवंत केले. गज म्हणजे हत्ती. आनन म्हणजे तोंड. हत्तीचे तोंड असलेला तो गजानन. शंकरांनी त्याला आपल्या सर्व गणांचा मुख्य नेमले म्हणून त्याचे नाव गणपती किंवा गणेश.

कोणत्याही चांगल्या कार्याच्या सुरुवातीस गणेशाचे स्मरण केले की कार्य निर्विघ्न पार पडते म्हणून त्याला विघ्नहर्ता म्हणतात.

राक्षसांचा नाश करण्यासाठी गणपतीने वेळोवेळी अवतार घेतलेले आहेत.

महोत्कट

: २ :

अंगदेशात रौद्रकेतू नावाच्या ब्राह्मणाला दोन जुळी मुले होती. एकाचे नाव देवांतक. दुसऱ्याचे नरांतक.

देवांतक-नरांतकांनी शंकराची आराधना करून त्यांना प्रसन्न करून घेतले. त्यांनी वर मागितला : 'देव, मनुष्य, यक्ष, गंधर्व, पिशाच्च, राक्षस किंवा श्वापदे यांपैकी कोणापासूनही; दिवसा किंवा रात्री, शस्त्राने किंवा अस्त्राने आम्हाला मरण नसावे. स्वर्ग, पृथ्वी आणि पाताळ या तिन्ही लोकांचे राज्य आम्हाला मिळावे.'

शंकर म्हणाले, 'तथास्तु !'

शंकराचा वर मिळताच देवांतकाने स्वर्गावर स्वारी करून इंद्राचा पराभव केला. ब्रह्मलोकावर चाल करून जाऊन ब्रह्मदेवालाही पळवून लावले. विष्णूचा पराभव करून वैकुंठही जिंकला.

नरांतकाने सर्व पृथ्वी जिंकून पाताळातील नागांवरही तो राज्य करू लागला.

जगातील सर्व राक्षस या दोघा भावांच्या छत्राखाली जमा झाले. त्यांच्या राज्यांत सर्व कृत्ये बंद पडली. प्रजा अत्याचारांनी जर्जर होऊ लागली.

तेव्हा, या दुवकलीपासून तिन्ही लोकांची सुटका करण्यासाठी गणपतीने कश्यप ऋषींची पत्नी आणि देवांची माता अदिती हिच्या पोटी 'महोत्कट' या नावाने जन्म घेतला.

कृष्णाला बालपणीच ठार करण्यासाठी कंसाने जसे प्रयत्न केले तसेच प्रयत्न देवांतक-नरांतकांनी महोत्कटाला मारण्यासाठी केले.

महोत्कट पाळण्यात असतानाच वीरजा नावाची राक्षसी तिथे आली आणि एखादे द्राक्ष पटकन तोंडात टाकावे तसे तिने त्या बालकाला गिळून टाकले. पण तिच्या पोटात जाताच महोत्कट भराभर वाढू लागला. तसतसे राक्षसीचे पोट फुगू लागले. अखेर महोत्कट इतका वाढला की राक्षसीचे पोट फुटले आणि ती मरून पडली.

महोत्कटाच्या पाचव्या वर्षी कश्यप ऋषींनी त्याची मुंज मोठ्या थाटात केली. त्या वेळी विघात, पिंगाक्ष, पिंगल, विशाल आणि चपल ह्या पाच राक्षसांनी ब्राह्मणांची रूपे घेऊन बटवर अक्षता टाकण्याच्या मिषाने अस्त्रे टाकण्यास सुरुवात केली. तेव्हा महोत्कटाने फक्त पाच तांदूळ मंत्रून त्या राक्षसांवर टाकून त्यांचा नाश केला.

महोत्कटाचे काशीस प्रयाण

महोत्कट सात वर्षांचा झाला तेव्हा एक दिवस काशी-राजा आपल्या मुलाच्या लग्नासाठी ऋषींना बोलावण्या-

साठी आला. पण कश्यप म्हणाले, 'मी सध्या यज्ञात गुंतलेलो आहे. माझ्या या मुलाला घेऊन जा.'

काशीला येत असता वाटेत महोत्कटाने धूम्राक्ष नावाच्या राक्षसाचा वध केला. जधन आणि मनू या त्याच्या मुलांना तर महोत्कटाने नुसता जोराचा श्वास सोडून थेट नरांतकाच्या राजधानीपर्यंत उडवून लावले. ते राक्षस ज्या घरावर पडले त्यांचा साफ चक्काचूर झाला.

मग नरांतकाने एका मागून एक राक्षस महोत्कटाला ठार मारण्यासाठी पाठविण्याचा सपाटा लावला.

एका रात्री काशीतील सर्व लोक झोपलेले असताना ज्वलामुख, दारुण आणि व्याघ्रमुख हे तीन राक्षस नगरात शिरले. ज्वलामुखाने वणव्याचे रूप घेऊन नगर जाळायला सुरुवात केली. दारुण वाऱ्याचे रूप घेऊन आग भडकवू लागला. आणि आगीतून वाचण्यासाठी लोक जसे घराबाहेर पडू लागले तसा व्याघ्रमुख भयंकर जबडा पसरून सर्वांना गिळू लागला. तेव्हा महोत्कट प्रथम ज्वलामुख आणि दारुण यांचा निकाल लावून व्याघ्रमुखाच्या तोंडात शिरला. आत जाताच त्याने राक्षसाच्या शरीराचे कर्लिंगड कापावे असे दोन तुकडे केले. बाहेर आलेले लोक बघतात तर काशीनगर अगदी पूर्वी जसे होते तसेच दिसून आले. हा चमत्कार पाहून राजासह सर्व प्रजेची महोत्कटावर जास्तच भक्ती जडली.

थोड्याच दिवसांनी कूपक आणि कंदर या राक्षसांना नरांतकाने पाठविले. कूपकाने राजवाड्यापाशी विहिरीचे रूप घेतले आणि कंदर मुलाच्या रूपाने महोत्कटाशी खेळत खेळत त्याला विहिरीपाशी घेऊन आला. संधी साधून महोत्कटाला कंदराने विहिरीत ओढून न्यावे आणि तळाशी येताच तिथे कूपकाने प्रचंड बेडूक बनून त्याला गिळावे असा त्यांचा बेत होता. पण, बेडूक बनलेल्या कूपकाच्या जबड्यातून महोत्कट निसटला आणि कंदरच सापडला. कूपक कंदरालाच गिळू लागला. तेव्हा कंदराने मुलाचे रूप टाकून स्वतःचे मोठे रूप घेतले. त्याबरोबर कूपकाचे तोंड फाटले. मग ते राक्षस आपसांतच लढू लागले आणि लढता लढता दोघेही एकमेकांकडून मारले गेले.

नरांतकाचा वध

महोत्कटाला मारण्यासाठी ज्याला पाठवावे तो तो उलट मारलाच जातो हे पाहून स्वतः नरांतकच काशीवर चालून आला.

तेव्हा महोत्कटाने एक भयंकर पुरुष उत्पन्न केला आणि 'नरांतकाच्या सर्व सैन्याला खाऊन टाक आणि त्याला पकडून आण,' अशी आज्ञा केली. त्या पुरुषाने डोळ्यांचे पाते लवते न लवते इतक्या थोड्या वेळात आपल्यावर सोपविलेली कामगिरी पार पाडली.

या प्रकारामुळे नरांतक मनातून घाबरून गेला, तरी पण तो एकटाच महोत्कटाशी लढू लागला.

नरांतकाचा वध

या युद्धात महोत्कटाने नरांतकाचे हात तोडावेत, पण लगेच झाडाला फांद्या फुटाव्यात तसे नवे हात त्याच्या शरीरातून बाहेर यावेत; शिर तोडावे तर त्या जागी नवे डोके यावे असा प्रकार होऊ लागला. तेव्हा अखेर

महोत्कटाने राक्षसावर मोहिनी घातली. आपल्या पुढ्यात असलेला बालक स्त्री आहे की पुरुष, जिवंत प्राणी आहे की निर्जीव वस्तू, हेच नरांतकाला उमजेनासे झाले. त्याची परिस्थिती वेड्यासारखी झाली. लगेच महोत्कटाने प्रचंड रूप घेऊन पायाच्या आंगठ्याने चिरडूनच नरांतकाला ठार केले.

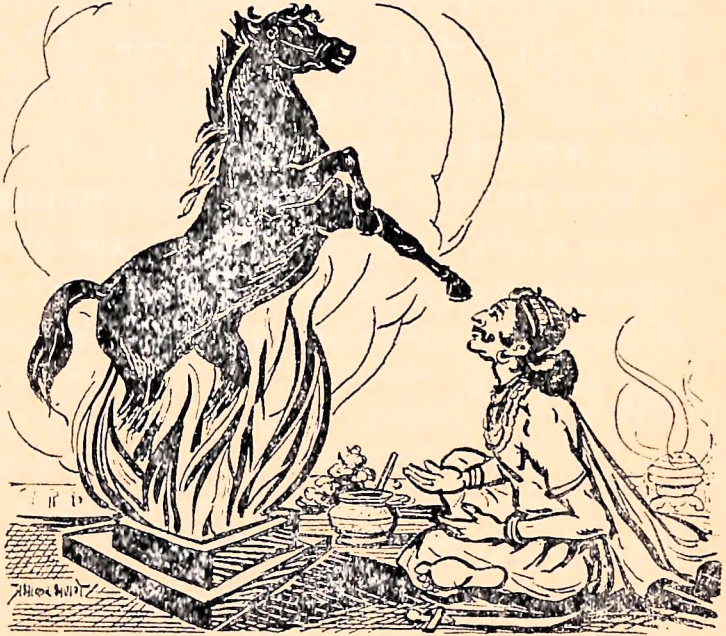
देवांतकाचा वध

नरांतक मरण पावताच त्याचे मस्तक रौद्रकेतूच्या घराच्या अंगणात जाऊन पडले. ते मस्तक घेऊन रौद्रकेतू देवांतकाकडे गेला. भावाच्या मृत्यूचा सूड घेण्यासाठी देवांतकाने ताबडतोब काशीवर स्वारी केली.

बाल महोत्कटाने मोठे रूप घेतले आणि अष्टसिद्धींकडून असंख्य सैनिक उत्पन्न केले. पण लढाईत देवांतकाने आठही सिद्धींचा पराभव केला. तेव्हा बुद्धी पुढे झाली आणि तिने देवांतकाच्या सैन्याचा पाडाव करून स्वतः त्याला शेडो धरून महोत्कटापुढे आणले; पण संधी साधून देवांतक निसटला.

महोत्कटाचा पराभव करण्याचे सामर्थ्य मिळावे म्हणून देवांतकाने शंकराचे अनुष्ठान केले. त्याने स्वतःचे मस्तक कापून होमकुंडात त्याची आहुती दिली. शंकर प्रसन्न होऊन त्यांनी देवांतकाला पुनः जिवंत केले. होमकुंडातून

एक काळचा रंगाचा घोडा वर आला. त्या घोड्यावर
स्वार होऊन देवांतक पुन्हा युद्धाला निघाला.

देवांतकाचे अनुष्ठान

या युद्धात देवांतकाने महोत्कटाच्या सैन्याचा खूपच
धुव्वा उडविला. मोहनास्त्र टाकून आठही सिद्धींना गाढ
झोप आणली. तेव्हा महोत्कटाने घंटास्त्र आणि खड्गास्त्र
अशी दोन अस्त्रे सोडली. घंटास्त्रामुळे जिकडे-तिकडे

कानठळ्या बसविणारा घंटानाद सुरू होताच अष्टसिद्धीं-
सह सर्व सैन्य जागे झाले. खड्गास्त्रामुळे लक्षावधी भयंकर
पक्षी उत्पन्न झाले आणि त्यांनी राक्षस-सैन्याला गिळण्याला
सुरुवात केली. महोत्कटाने पहाट होईपर्यंत युद्ध चालू
ठेवले आणि पहाट होताच मोहनास्त्राने देवांतकाला
गुंगवून झटकन उचलून स्वतःच्या मांडीवर घेतले. तेवढ्यात
तो सावध झाला आणि महोत्कटाच्या एका दाताला धरून
लोंबकळू लागला. राक्षसाच्या भाराने तो दात तुटला.
महोत्कटाने चपळ्याने तोच दात हाती घेऊन प्रचंड वेगाने
राक्षसाच्या डोक्यावर मारला. देवांतकाच्या मस्तकाचे
तुकडे तुकडे झाले.

सिंदूर दैत्याची गोष्ट

: ३ :

मिथिल देशाचा राजा चक्रपाणी आणि पत्नी उग्रा
यांना सूर्योपासनेमुळे एक मुलगा झाला. त्याचे नाव सिंधू.

या सिंधूने तपश्चर्या करून सूर्याला प्रसन्न करून घेतले
आणि 'मला अमरत्व मिळावे,' असा वर मागितला.
तेव्हा सूर्य म्हणाला, 'जन्मास आलेला कुणीही अमर होऊ
शकत नाही. पण मी तुझ्या पोटात अमृत ठेवतो. ते तिथे
असेपर्यंत तू मरणार नाहीस.'

एवढ्या वरदानानेही सिंधू माजला. सारी पृथ्वी जिंकून त्याचे समाधान झाले नाही. त्याने स्वर्गावर स्वारी केली. इंद्राचा पराभव झाल्यावर विष्णू सिंधूशी लढण्यासाठी आले. पण त्यांचाही पराभव सिंधूने केला, आणि आपल्या गंडकी नावाच्या राजधानीत त्याने विष्णूंना व इतर देवांना बंदिस्त करून ठेवून सर्वत्र दवंडी फिरविली, 'आजपासून कोणीही देव, ब्राह्मण किंवा गायी यांची पूजा न करता माझीच पूजा करावी !'

मयूरेश्वर

एकदा भाद्रपद शुद्ध चतुर्थीच्या दिवशी पार्वतीने गणपतीची मातीची मूर्ती तयार करून तिची पूजा केली, तेव्हा ती मूर्ती सजीव होऊन म्हणाली, 'सिंधू दैत्याचा नाश करण्यासाठी मी हा अवतार घेतला आहे !'

या अवतारात गणपतीचे वाहन मोर असल्यामुळे त्याला मयूरेश्वर हे नाव पडले.

हा गणेशजन्म झाला तेव्हा 'सिंधू ! तुला ठार मारणारा जन्माला आला आहे !' अशी आकाशवाणी झाली.

अर्थातच मग सिंधूने मयूरेश्वराचा नाश करण्यासाठी एकामागून एक राक्षस पाठवायला सुरुवात केली असल्यास नवल नाही. एक राक्षस गिधाडाच्या रूपाने आला, दुसरा मांजराच्या रूपाने, कुणी उंदराच्या रूपाने. पण बाल मयूरेश्वराने त्या सर्वांचा नाश केला.

व्योमासुर नावाच्या राक्षसाने झाडात प्रवेश केला आणि ते झाड मयूरेश्वराच्या अंगावर पाडून त्याला चिरडण्याचा प्रयत्न केला. पण बाल मयूरेश्वराने ते झाड वरच्यावर धरून उंच फेकले. झाड जमिनीवर कोसळताच राक्षस मरण पावला.

एक राक्षस अजगर बनून मयूरेश्वराला खाऊ लागला. तेव्हा त्याने जबड्यात शिरून राक्षसाला चिरून टाकले.

एकदा मंचकासुर नावाच्या राक्षसाने, गजाननासह पार्वती ज्या पलंगावर निजली होती त्या पलंगातच शिरून आकाशात भरारी मारली; पण मयूरेश्वराने आपल्या पायांनी त्याला लाथा मारून खाली पाडले. राक्षसाचा चेंदामेंदा झाला.

मयूरेश्वराचे वय विवाहाला योग्य झाल्यावर ब्रह्म-देवाच्या कन्या सिद्धी आणि बुद्धी यांच्याशी त्याचा विवाह घडवून आणण्याच्या उद्देशाने शंकर त्याला घेऊन, ब्रह्म-देवादी देव बंदिस्त असलेल्या सिंधूच्या गंडकी नगरीकडे जावयास निघाले.

गंडकी नगरीपाशी आल्यावर प्रथम नंदीला सिंधूकडे शिष्टाईसाठी पाठविण्यात आले; पण सामोपचारांच्या गोष्टी धुडकावून लावून सिंधूने युद्धाचीच तयारी केली.

या युद्धात प्रारंभी सिंधूने वीरभद्र, पुष्पदंत, कार्तिकेय प्रभृतींची त्रेधा तिरपीट उडविली; पण अखेर मयूरेश्वराने आपल्या परशूने सिंधूचा एक कानच तोडला. मयूरेश्वराने

मोहिनीमंत्र टाकल्यामुळे सिंधूला जिकडे-तिकडे अनेक गणेश दिसू लागले. तेव्हा तो घाबरून पळून गेला.

पुनः दुसऱ्या दिवशी सिंधूने चवताळून मयूरेश्वराच्या सैन्यावर हल्ला चढविला; पण अखेर राक्षस-सैन्याचीच वाताहत झाली. तिसऱ्या दिवशी सिंधूचे धर्म आणि अधर्म हे मुलगे कार्तिकेयाने मारले.

मुलांच्या मृत्यूचा सूड घेण्यासाठी युद्धभूमीवर आलेल्या सिंधूने अग्न्यस्त्राचाच एकदम प्रयोग केला; पण मयूरेश्वराने उत्पन्न केलेल्या एका भयंकर पुरुषाने ते अस्त्र तर गिळून टाकलेच; पण राक्षसांचे सैन्यही गिळण्याचा सपाटा लावला. तेव्हा सिंधू कपड्यांचेही भान न राहवून राजधानीत पळून गेला.

दुसऱ्या दिवशी मयूरेश्वराच्या सैन्याने राजधानीवरच हल्ला केला. भृंगीने राजवाड्याच्या सभामंडपावर उडी मारली तसा सभामंडप कोसळला. तेव्हा पुनः एकदा चवताळून सिंधू युद्धासाठी बाहेर पडला.

योग्य वेळी स्वतः मयूरेश्वरानेच सिंधूला तोंड देण्याचे ठरविले. दोघे समोरासमोर येताच मयूरेश्वराने विराट स्वरूप धारण केले. त्याचे मस्तक आकाशाला भिडले होते. ते रूप बघूनच सिंधू बेशुद्ध झाला.

पण पुनः सावध होऊन सिंधू लढण्यासाठी सज्ज झाला.

तेव्हा मयूरेश्वराने परशूवर मंत्राचा प्रयोग करून तो परशू अचूकपणे सिंधूच्या बेंबीवर मारला. त्याबरोबर सूर्याने त्याच्या पोटात ठेवलेले अमृत बाहेर पडले आणि राक्षसाने रक्त ओकत प्राण सोडला.

सिंधूच्या वधानंतर काही कालाने मयूरेश्वराने अवतार संपविण्याची इच्छा बोलून दाखविली. त्या वेळी पार्वती रडू लागली. तेव्हा मयूरेश्वर म्हणाला, 'माते, दुःख करू नकोस. पुढे सिंदूर नावाचा दैत्य होणार आहे. त्याचा वध करण्यासाठी मी तुझ्याच पोटी जन्म घेईन.'

सिंदूर दैत्याचा जन्म

एकदा ब्रह्मदेव झोपेतून जागे होत असताना त्यांना जांभई आली. तेव्हा त्यांच्या उघड्या तोंडातून एक बालक बाहेर पडले. त्या बालकाचा वर्ण तांबडा होता. ब्रह्मदेव त्याला म्हणाले, 'तुला तिन्ही लोकांत वाटेल तिथे जाता येईल. तुला कुणाचीही भीती नाही. तू ज्याला मिठी मारशील तो तत्काळ ठार होईल ! तुझा रंग तांबडा म्हणून तुझे नाव सिंदूर ठेवतो.'

ब्रह्मदेवाच्या बोलण्याचा खरेखोटेपणा पडताळून बघण्यासाठी त्या मुलाने ब्रह्मदेवांनाच मिठी मारण्यासाठी हात पसरले, तेव्हा ब्रह्मदेवाने त्याला वर दिला, 'माझ्या वराने तू उन्मत्त झालास म्हणून दैत्य होशील आणि गजानन अवतार घेऊन तुझा नाश करील.'

तो दैत्य ब्रह्मदेवाचा पाठलाग करू लागला. तेव्हा ब्रह्मदेव वैकुंठाला पळून गेले. सिद्धर त्यांच्या मागोमाग गेला तेव्हा विष्णू त्याला म्हणाले, 'तुझी ताकद असेल तर महापराक्रमी शंकराबरोबर युद्ध करायला जा !'

सिद्धर दैत्याचा जन्म

सिद्धर लगेच कैलासाकडे रवाना झाला. शंकरांशी युद्ध करता करता त्यांना मिठी मारण्याचा त्याने प्रयत्न केला. तेव्हा गजाननाने अदृश्य रूपाने परशूचा वार करून शंकरावरचे संकट टाळले.

सिंदुराच्या नाशासाठी गणपतीने घेतलेला अवतार त्याने गजानन या नावाने घेतला. या अवतारात त्याचे वाहन मूषक म्हणजे उंदीर हे होते.

जन्मतःच गजाननाने शंकरांना सांगितले, ' वरेण्य नावाच्या राजाच्या पुष्पिका राणीने बारा वर्षे माझी उपासना केली म्हणून तिच्या घरी बालरूपाने राहण्याचे मी वचन दिले होते. म्हणून आताच मला तिच्यापाशी नेऊन ठेवा.'

त्याप्रमाणे शंकरांनी बाल गजाननाला नंदीबरोबर देऊन रवाना केले. राणी जागी झाली तेव्हा तिला आपले शेजारी चार हात नि सोंड असलेले मूल दिसले. असे विद्रूप मूल घरात ठेवू नये असा सल्ला राजाला मंत्र्यांनी दिल्यावरून राजाने मुलाला अरण्यात नेऊन टाकण्याची व्यवस्था केली. गजाननाला जिथे टाकले तिथेच जवळ पराशर ऋषींचा आश्रम होता. ते मूल त्यांच्या नजरेस पडले. त्यांनी त्याचे लालन-पालन करण्यासाठी त्याला आपल्या घरी नेले.

इकडे सिंदूर आपल्या राजसभेत बसला असता आकाशवाणी झाली, ' तुझा प्राण घेणारा पार्वतीच्या पोटी जन्माला आलेला आहे !' त्याबरोबर सिंदूर तडकाफडकी उठून कैलासाकडे रवाना झाला. तिथे पार्वतीपाशी अंथरुणावर मूल दिसले नाही तेव्हा त्याने पार्वतीला ठार करण्यासाठी शस्त्र उचलले. तेवढ्यात तिथे बालगजानन दिसू लागला. मूल दिसताच सिंदुराने त्याला उचलले आणि आकाशात उड्डाण केले. त्या बालकाला समुद्रात बुडविण्याचा त्याचा

विचार होता; पण वाटेत गजाननाने आपले वजन इतके वाढविले की, सिंदुराला ते वजन पेलवेना. खाली नर्मदा नदी वाहत होती, त्या नदीतच त्याने त्या बालकाला टाकून दिले. नदीत पडल्यामुळे त्याचे जे रक्त सांडले त्यामुळे नदीतील गोटे लाल रंगाचे झाले. त्यांनाच नर्मदेतील गणपती म्हणतात.

पराशर ऋषींच्या आश्रमात वाढत असताना गजानन एक दिवस ऋषींना म्हणाला, 'ज्यासाठी मी अवतार घेतला आहे त्या कार्याची— सिंदूर राक्षसाच्या वधाची वेळ जवळ आलेली आहे.'

मग गजानन शस्त्रास्त्रांनी सज्ज होऊन आणि उंदरावर बसून सिंदुराच्या राजधानीपाशी आला. त्याने तिथून इतक्या भयंकर मोठ्याने गर्जना करण्यास सुरुवात केली की, त्या गर्जनांमुळे सिंदूर आणि राजधानीतील सर्व राक्षस बेशुद्धच पडले.

सावध झाल्यावर काही राक्षस कोणी गर्जना केल्या, हे बघण्यासाठी नगराबाहेर आले तेव्हा त्यांना उंदरावर बसलेली गजाननाची बालमूर्ती दिसली. राक्षसांच्या म्होरक्याने विचारले, 'इतक्या भयंकर गर्जना करणारा तू आहेस तरी कोण?'

गजानन उत्तरला, 'शंकर-पार्वतीचा पुत्र ! सिंदुराचा वध करण्यासाठी मी आलो आहे.'

त्या राक्षसांनी धावत जाऊनच सिंदुराला ही हकीकत सांगितली. त्याबरोबर सिंदूर सज्ज होऊन गजाननाशी लढण्यासाठी आला.

सिंदूर समोर येताच गजाननाने विराट स्वरूप धारण केले. असंख्य डोकी, असंख्य डोळे, असंख्य हात-पाय असलेली आणि आकाशापर्यंत भिडलेली ती प्रचंड मूर्ती बघून सिंदूर घाबरून गेला. पण कसाबसा धीर धरून त्याने हातातली तलवार गजाननावर वार करण्यासाठी उचलली. पण त्याला तशी संधी न देता गजाननाने त्याला आपल्या असंख्य हातांच्या मिठीत धरले आणि तसेच रगडून रगडून त्याचा चेदामेदा केला. राक्षसाच्या तांबड्या अंगाशी अंग घासले गेल्यामुळे गजाननाच्या अंगाचा रंगही तांबडा झाला. त्यामुळे त्याचे नाव 'सिंदूरवदन' असे पडले.

उंदीर वाहन कसे मिळाले ?

: ४ :

इंद्राच्या सभेत कौंच नावाच्या एका गंधर्वाची लाथ वामदेव नावाच्या ऋषींना चुकून लागली. पण ऋषींनी त्याला भयंकर शाप दिला, 'तू उंदीर होशील !'

कौंच गंधर्व उंदीर होऊन पराशर ऋषींच्या आश्रमाजवळ पडला. या उंदराने आश्रमातील पदार्थ खाऊन, वस्तूंची नासधूस करून ऋषींना त्रास द्यायला सुरुवात केली. तेव्हा पराशराच्या आश्रमात वाढणाऱ्या गजाननाने

फास टाकून त्याला पकडले. फासात अडकलेला उंदीर गजाननाकडे दयायाचना करू लागला. गजाननाला दया येऊन त्याने म्हटले, 'वर माग.'

त्याबरोबर तो गविष्ठ उंदीर उत्तरला, 'मला तू कसला वर देणार ? तूच माग माझ्यापाशी वर !'

'सग, तू माझ वाहन हो !' असे म्हणून गजानन एकदम त्या उंदरावर स्वार झाला. तेव्हापासून उंदीर हे गजाननाचे वाहन झाले.

चंद्राला शाप

: ५ :

उंदरासारखे विचित्र वाहन आणि त्यावर बसलेली गजाननाची विचित्र मूर्ती असे ते ध्यान एकदा आकाश-मार्गाने जात असता गजानन उंदरावरून गडगडला. त्या वेळी आकाशात उगवलेला चंद्र हसून थट्टेने काही तरी बोलला. तेव्हा गजाननाने त्याला शाप दिला, 'माझ्या रूपाला हसतोस ? जा, कुणीही तुझे तोंड पाहणार नाही ! जे बघतील त्यांना पाप लागेल—त्यांच्यावर गंडांतरे येतील.'

शापामुळे चंद्राचे तेज नष्ट झाले; लाजेने तो लपून बसला.

अखेर सर्व देवांनी गजाननाकडे चंद्राची रदबदली केली आणि स्वतः चंद्राकडूनही गजाननाची आराधना करविली.

प्रसन्न झालेल्या गजाननाने चंद्राला वर दिला, 'वद्य चतुर्थीला तुझे दर्शन घेऊनच जे अन्न ग्रहण करतील त्यांच्या-वर माझी कृपा राहिल. मात्र माझ्या शापाचा परिणाम म्हणून भाद्रपद शुद्ध चतुर्थीला तुझे तोंड कुणी बघणार नाही.'

गजाननाने चंद्राची एक कला आपल्या मस्तकावर धारण केली तेव्हापासून गजाननाला 'भालचंद्र' म्हणतात.

दूर्वांचे माहात्म्य

: ६ :

एकदा यमाच्या दरबारात तिलोत्तमा नावाच्या अप्सरेचे नृत्य चालू असताना यमाच्या अंतःकरणात पापवासना निर्माण झाली; त्याबरोबर तिथे एक भयंकर राक्षस उत्पन्न झाला. त्या राक्षसाच्या डोळ्यांतून आगीच्या ज्वाळा भडकत होत्या. त्याचा आवाज कानठळ्या बसविणारा होता. चालू लागला की जमीन थरथरा कापत असे. तो समोर दिसेल ते खाऊन टाकू लागला. घाबरलेले देव विष्णूंकडे धावले, विष्णूंनी देवांना आश्वासन दिले, 'गजानन त्या राक्षसाचा नाश लौकरच करील.'

विष्णूंच्या या उद्गारांबरोबर गजानन मुलाच्या रूपाने प्रकट झाला. तेवढ्यात आपल्या डोळ्यांतील अग्नीने सारे समुद्र आटवीत, पृथ्वीची जाळपोळ करीत तो राक्षस—

अनलासुर त्याचे नाव—त्या ठिकाणी आला. अनलासुराला बघताच देव आणि ऋषी यांची पुनः पळापळ सुरू झाली.

पण, गजानन मात्र जागचा हलला नाही. राक्षस अंगावर चालून येत आहे असे बघताच बालगजाननाने एकदम प्रचंड रूप धारण केले आणि एका क्षणातच अनलासुराला संबंधच्या संबंध गिळून टाकले.

पण, प्रत्यक्ष आगच असलेला तो राक्षस पोटात गेल्या-मुळे गजाननाच्या सर्व अंगाची आग होऊ लागली. इंद्राने गजाननाच्या डोक्यावर अमृत शिंपडले, शीतल चंद्र ठेवला, विष्णूंनी आपले कमल दिले, वरुणाने थंड पाणी ओतले, शंकरांनी सहस्रमुखी नाग त्याच्या अंगावर ठेवला; पण काही केल्या त्याच्या अंगाची होणारी आग थंड होईना. तेव्हा अठठ्याऐंशी हजार ऋषींनी प्रत्येकी एकवीस अशा ताज्या, हिरव्यागार दूर्वा गजाननाच्या मस्तकावर बाहिल्या, त्याबरोबर मात्र त्याच्या अंगाची होणारी आग एकदम नाहीशी झाली.

तेव्हा गजानन म्हणाला, ‘कोणत्याही उपायाने नष्ट न होणारा माझ्या अंगाचा दाह या दूर्वांनी नाहीसा झाला म्हणून आजपासून दूर्वा मला अत्यंत प्रिय आहेत. मला दूर्वा अर्पण करणाऱ्याचे सर्व पाप नष्ट होऊन असंख्य यज्ञयाग केल्याचे पुण्य त्याला लाभेल.’

एकमेकांना दिलेल्या शापांमुळे मधुसूदन नावाच्या ब्राह्मणाला गाढवाचा, सुलभ नावाच्या क्षत्रियाला बैलाचा आणि त्याची पत्नी समुद्रा हिला अमंगल चांडाळणीचा, असे पुढील जन्म मिळाले होते.

एका भाद्रपद शुद्ध चतुर्थीला ही चांडाळीण पावसापासून बचाव व्हावा म्हणून एका गजाननमंदिराच्या वळचणीला आसऱ्यासाठी आली. तिथे शेकोटी करण्यासाठी तिने खूप गवत जमविले, त्या गवतात दूर्वा होत्या. तेवढ्यात सोसाट्याचा वारा सुटून तिच्या हातांतील दूर्वांतील एकच दूर्वा उडाली आणि नेमकी मंदिरातील गजाननाच्या डोक्यावर जाऊन पडली. तेवढ्यात गाढवरूपी मधुसूदन आणि बैलरूपी सुलभ त्या ठिकाणी आले, आणि चांडाळीने जमविलेल्या गवतासाठी त्यांची लठ्ठालठ्ठी सुरू झाली. त्या लठ्ठालठ्ठीत दोघांच्या तोंडांतील गवतातील दूर्वा उडून गजाननाच्या डोक्यावर जाऊन पडल्या.

बरीच रात्र झाल्यावर मंदिरातील पुजारी आणि उपासक झोपलेले बघून ती चांडाळीण देवापुढील नैवेद्य खाण्यासाठी आत शिरली. तिच्या मागोमाग बैल व गाढवही घुसले. तेव्हा ती चांडाळीण त्यांना काठीने पिटाळू लागली. त्या गडबडीने लोक जागे झाले. आणि काठ्या हाती घेऊन त्या तिघांनाही पिटाळण्यासाठी धावले; तेव्हा बैल, गाढव, चांडाळीण ही तिघे पळू लागली. योगायोगाने पळताना त्यांना प्रदक्षिणा घडली.

देवाला चांडाळणीचा विटाळ झाला म्हणून भक्तांनी पुन्हा गजाननाची यथासांग पूजा केली.

तेवढ्यात चमत्कार असा झाला की, गजाननाच्या आज्ञेवरून गणेशलोकातून विमान आले. चांडाळीण, बैल, गाढव यांना नेण्यासाठी ते विमान आले आहे हे पाहून भक्तांना आश्चर्याचा धक्काच बसला. पण गजाननाच्या गणांनी खुलासा केला, 'आज भाद्रपद शुद्ध चतुर्थीच्या दिवशी या तिघांकडून गजाननाच्या मस्तकावर दूर्वा पडल्या, त्यांना गजाननाची प्रदक्षिणा घडली आणि त्यांच्यामुळेच त्याची दोनदा पूजा झाली म्हणून गजाननाने त्यांचा उद्धार केला आहे.'

इंद्राचा गर्व उतरविला

: ८ :

कौंडिण्य नावाच्या एका गणेशभक्ताने आपली पत्नी आश्रया हिला एक दूर्वाकूर देऊन त्याच्या भारंभार सोने इंद्राकडून आणण्यासाठी पाठविले.

इंद्राच्या आज्ञेवरून कुबेराने तराजूच्या एका पारड्यात तो दूर्वाकूर टाकून दुसऱ्या पारड्यात सोन्याची लगड टाकली. पण दूर्वाकुराचे पारडे जडच राहिले. तेव्हा कुबेर आणखी सोने टाकू लागला. भांडारातील सर्व सोने, रुपे, रत्ने संपली तरीही दूर्वाकुराचे पारडे जडच राहिले. अखेर

स्वतः कुबेर, ऐरावतासह इंद्र, विष्णू, शंकर आणि इतर देव दुसऱ्या पारड्यात बसले तरीही दूर्वाकुराचे पारडे जडच राहिले.

असे दूर्वाचे माहात्म्य आहे.

शमी आणि मंदार

: ९ :

धौम्य ऋषींचा पुत्र आणि शौनक ऋषींचा शिष्य मंदार ह्याला औरव नावाच्या वेदशास्त्रसंपन्न ब्राह्मणाची शमीका नावाची मुलगी दिलेली होती.

एकदा, शमीका-मंदार हे जोडपे आपल्या आश्रमात बसलेले असताना गजाननाचा परमभक्त भ्रशुंडी हा तेथे आला. भ्रशुंडीने इतकी कडक तपश्चर्या केली होती की तो शरीराने गजाननासारखा झाला होता. म्हणजे त्याचे पोट मोठे असून नाकाच्या जागी सोंड होती.

भ्रशुंडीचे विचित्र रूप बघून ते जोडपे हसले. त्याबरोबर भ्रशुंडीने शाप दिला, 'तुम्ही मला विनाकारण हसलात म्हणून काटेरी झाडे व्हाल. पक्षीसुद्धा तुमच्या आसपास येणार नाहीत.'

भ्रशुंडीच्या शापामुळे शमीका आणि मंदार यांचे झाडांत रूपांतर झाले.

ही गोष्ट शौनक आणि औरव यांना समजली तेव्हा त्या दोघांनी बारा वर्षे तपश्चर्या करून गजाननाला प्रसन्न करून घेतले; आणि, ' मंदार आणि शमीका ह्यांना पुन्हा पूर्वोत्सारखी मनुष्य रूपे मिळावीत ' असा वर मागितला.

शमी आणि मंदार

पण गजानन म्हणाला, ' माझ्या भक्ताचा शाप खोटा होणार नाही. पण आजपासून मी मंदार वृक्षाच्या मुळापाशी राहत जाईन; त्यामुळे तो वृक्ष त्रिभुवनात मान्यता पावेल.

जो भक्त मंदार वृक्षाखाली माझी मूर्ती स्थापन करील आणि शमीच्या पानांनी व दूर्वांनी माझे पूजन करील त्याची मनोकामना मी पूर्ण करीत जाईन.'

मृत पुत्र जिवंत झाला

: १० :

प्रियव्रत नावाच्या राजाला प्रभा आणि कीर्ती अशा दोन राण्या होत्या. पण राजाचे प्रेम प्रभावरच असून तो कीर्तीला स्वतःजवळही येऊ देत नसे. त्यामुळे कीर्ती आत्महत्या करण्याचा विचार करू लागली.

पण, सुदैवाने पुरोहिताकडून तिला गजाननाच्या उपासनेचा सल्ला मिळाला. तेव्हा आत्महत्या न करता कीर्ती गजाननाची उपासना मनोभावे करू लागली. तिने मंदार वृक्षाच्या लाकडाची गणपतीची मूर्ती तयार करून घेतली व नित्यनियमाने दूर्वा आणि शमी वाहून ती गजाननाची पूजा करू लागली.

उपासनेच्या पुण्याच्या प्रभावाने कीर्ती पुनः प्रियव्रताला आवडू लागली आणि त्यानंतर तिला सुंदर मुलगा झाला.

सवतीमत्सराने जळफळू लागलेल्या प्रभा राणीने एक दिवस दहीभातात विष कालवून कीर्तीच्या मुलाला तो भात खाऊ घातला. तो मुलगा तत्काळ मरण पावला.

कीर्ती अत्यंत शोक करू लागली. त्याच वेळी तिच्या सुदैवाने गुत्समद ऋषी वाटेने जात होते. राणीचा शोक ऐकून ते तिथे आले आणि म्हणाले, 'शोक कशाला करतेस ? शमीपत्रांनी तू गजाननाची पूजा केली आहेस. ते पुण्य मुलाला दे.'

ऋषींच्या सल्ल्याप्रमाणे कीर्तीने आपले पुण्य मुलाला देण्याचा संकल्प सोडताच तो मुलगा जिवंत झाला.

पापी कोळी ऋषी झाला

: ११ :

मंदार आणि शमीका यांना शाप देणारा गजाननभक्त भृशुंडी पूर्वी कोण होता, माहीत आहे ?

ज्याचे नावच दुष्ट आहे असा एक कोळी, नावाप्रमाणेच दुष्ट होता. तो चोऱ्या करी, जुगार खेळत असे, दारू पीत असे. शिवाय, वाटसरूंना लुबाडताना खून करण्यासदेखील मागेपुढे पाहत नसे.

एकदा हा कोळी शिकार करताना एका श्वापदाचा पाठलाग करीत करीत खूप दूर अंतरावर गेला. पण ते श्वापद तर त्याच्या हाती लागले नाहीच, पण तो मात्र थकून गेला. जवळच एक उत्तम सरोवर बघून त्याला आंघोळ करण्याची इच्छा झाली. ते सरोवर म्हणजे गण-

पतीचे एक पवित्र तीर्थच होते.

आंधोळ करून परतलेला दुष्ट वाटेने जात असताना : १३
त्याला कोणी तरी गजाननाच्या नावाचा जप करीत
असल्याचा आवाज ऐकू आला. मूळस्वभावाप्रमाणे शस्त्रहणत
उपसून तो त्या आवाजाच्या दिशेने धावला. पण प्रत्यक्ष
त्या व्यक्तीवर वार करण्यासाठी त्याने हात उचलला तेव्हा
चमत्कार झाला.

अजाणता का होईना गजाननाच्या तीर्थाचे स्नान घडल्या-
मुळे दुष्टाच्या मनात सद्भाव जागृत झाला होता. शिवाय,
नामस्मरण करणारी व्यक्ती गजाननभक्त मुद्गल ऋषीच
होते. दुष्टाच्या हातची तलवार एकदम गळून पडलीच,
पण त्याचे हातही ऋषींपुढे जोडले गेले. तो म्हणाला,
'महाराज, मला उद्धाराचा मार्ग दाखवा.'

मुद्गल ऋषींनी दुष्टाला गजाननाच्या मंत्राची दीक्षा
दिली. त्यांनी स्वतःजवळची काठी एका जागी रोवली
आणि म्हटले, 'या काठीला पालवी फुटेपर्यंत तपश्चर्या
कर.'

दुष्टाने ऋषींच्या आज्ञेप्रमाणे अनेक वर्षे तपश्चर्या केली.
त्या काठीला पालवी फुटली, त्याच्या अंगाभोवती वारुळे
वाढली, झुडपे वाढली तरी त्याची तपश्चर्या चालूच राहिली.
तो गजाननाशी इतका एकरूप झाला, की त्याला प्रत्यक्ष
गजाननाचे रूप मिळाले.

ETEA-0400361

BV BK-0400361